

Ivo Mijoč

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet, Osijek, Hrvatska
ivo.mijoc@efos.hr

TRANSFERNE CIJENE I INSTITUCIONALNA HARMONIZACIJA: ANALIZA PROVEDBE APA SPORAZUMA U EUROPSKOJ UNIJI¹

Primljeno: 4. studenog 2025.

Prihvaćeno: 25. studenog 2025.

<https://doi.org/10.46458/27121097.2025.31.167>

Pregledni rad

Sažetak

U ovom radu se analizira stanje i harmonizacija sporazuma o transfernim cijenama (APA) u Europskoj uniji za 2017. i 2023. godinu koristeći podatke Zajedničkog foruma EU-a za transferne cijene (Joint Transfer Pricing Forum). Istraživanje je bilo usmjereno na četiri ključne dimenzije: vrste APA sporazuma, ukupan broj sklopljenih sporazuma u EU i ne-EU zemljama, postojanje i visina naknada za njihovo sklapanje te prosječno vrijeme trajanja pregovaranja. Cilj analize bio je utvrditi nacionalne napretke i regionalne razlike u provedi APA-e te procijeniti razinu administrativne učinkovitosti poreznih uprava država članica. Posebna pažnja je posvećena usporedbi s nalazima Perčevića (2019) i sagledavanju učinaka BEPS inicijative na regulatorni okvir Europske unije. Dobiveni rezultati pokazuju postupnu harmonizaciju praksi i rast interesa za APA sporazume, ali i značajne razlike među državama u kontekstu naknada i trajanja postupka. Prema broju sklopljenih APA sporazuma, prikupljeni nalazi potvrđuju kako Europska unija provodi dinamičniju politiku transfernog određivanja cijena s heterogenim obrascima među državama članicama, dok su odnosi s ne-EU partnerima stabilniji i predvidljiviji tek s manjom varijabilnošću. Razlike u naplati naknada te prosječnom trajanju sklapanja sporazuma dodatno ilustriraju neujednačenost administrativnih i pravnih praksi naglašavajući potrebu za

¹ Ovaj rad je rezultat projekta “Razvoj financijskog sustava kroz prizmu održivih financija - interdisciplinarni pristup financijskoj pismenosti, demografiji i profitabilnosti industrija (SYNFINTY)”, kojeg financira Europska unija – NextGenerationEU. Izneseni stavovi i mišljenja samo su autorova i ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

daljnjom harmonizacijom i optimizacijom APA procesa u međunarodnom kontekstu.

Ključne riječi: *APA sporazumi, transferne cijene, harmonizacija poreznog zakonodavstva, BEPS inicijativa, vremenski presjek.*

JEL: F23, H25, H26, K34, M48

1. UVOD

Transferne cijene i njihova regulacija predstavljaju jedno od najizazovnijih područja međunarodnog poreznog prava osobito u kontekstu rastuće globalizacije i sve složenijih poslovnih modela multinacionalnih poduzeća (Nastase, 2025, 70; Kraievskiy i sur., 2024, 10). U svrhu smanjenja pravne nesigurnosti i rizika dvostrukog oporezivanja razvijen je sporazum o unaprijed utvrđenim transfernim cijenama (*Advance Pricing Agreements* - APA), koji omogućuje poreznim obveznicima i poreznim upravama dogovor o metodologiji određivanja transfernih cijena prije nastanka kontroliranih transakcija (Valente, 2020, 67; Ioana, 2017, 565). Prema OECD-u (2022, 213), APA je dogovor kojim se unaprijed za kontrolirane transakcije utvrđuje odgovarajući skup kriterija uključujući odabranu metodu, usporedive transakcije i odgovarajuće prilagodbe te ključne pretpostavke o budućim događajima kako bi se transferne cijene tih transakcija odredile tijekom određenog vremenskog razdoblja. Dakle, sporazum definira tržišno utemeljen prinos određene djelatnosti ili skupa djelatnosti najčešće u trajanju od četiri do pet godina, a može se obnoviti ako su kumulativno ispunjeni uvjeti da (a) materijalni uvjeti poslovanja poduzeća nisu promijenjeni i (b) obje strane izraze suglasnost za produljenje (Tambunan, Rosdiana i Irianto, 2020, 59).

OECD inicijativa, koja je uslijedila nakon globalne financijske krize 2008., imala je za cilj smanjiti izbjegavanje plaćanja poreza, prije svega, od strane multinacionalnih korporacija te usklađenje međunarodnih poreznih pravila (Cobham i sur., 2021, 4). Konzervativne procjene ukazuju kako gubitak poreznih prihoda EU-a uslijed agresivnog korporativnog poreznog planiranja iznosi oko 50-70 milijardi eura godišnje, a ukoliko se pretpostavi da nema drugih izvora osim prijenosa dobiti gubitak se poveća na 160-190 milijardi eura (Dover, Ferrett, Gravino, Jones i Merler, 2015, 1).

Kao odgovor na rastuće porezne nejednakosti i eroziju porezne osnovice, OECD je razvio BEPS (*Base Erosion and Profit Shifting*), koji je uveo niz mjera

usmjerenih na povećanje transparentnosti i pravednosti u globalnom poreznom sustavu što bi po optimističnim procjenama moglo donijeti dodatnih 11,5 milijardi eura prihoda (Dover i sur., 2015, 4). Od 2012., kada je BEPS službeno pokrenut, OECD kontinuirano ažurira smjernice o transfernim cijenama posebno kroz implementaciju BEPS akcijskih planova. Uz transparentnost, projekt naglašava razmjenu informacija i usklađivanje transfernih cijena s ekonomskom stvarnošću što je dovelo do postroženja zahtjeva za dokumentaciju i većeg nadzora nad APA sporazumima (Lowell i Herrington, 2016; Roggeman, Aro-Sati i Verleyen, 2025). Od 2017. godine, područje transfernih cijena i APA sporazuma doživjelo je značajne regulatorne i tržišne promjene, koje su oblikovale praksu multinacionalnih poduzeća i poreznih uprava diljem svijeta potvrđujući utjecaj BEPS inicijative u poboljšanju globalne porezne koherentnosti. S druge strane, Europska unija je, kao odgovor na fragmentiranost nacionalnih sustava, predložila novu Direktivu o transfernim cijenama (COM(2023)529) s ciljem postizanja veće pravne sigurnosti i jedinstvene primjene *arm's length* načela (ALP) u svim državama članicama (Pistone i sur., 2024., 23; Petruzzi i Myzithra, 2024). Ova inicijativa imala je za cilj dodatno standardizirati postupke sklapanja APA sporazuma te ujednačiti regulatorne razlike unutar EU zbog sverastućih izazova u novim područjima, prije svega se tu misli na sektor digitalne ekonomije i mobilnosti nematerijalne imovine reducirajući time porezne razlike te štetnu poreznu konkurenciju (Pistone i sur., 2024., 29). Karla i Afzal (2023) dali su pregled, koji obuhvaća utjecaj transfernih cijena na porezne prihode, ponašanje multinacionalnih korporacija, poreznu utaju i premještanje dobiti, kao i relevantne okvire i politike.

Regulatorni okvir transfernih cijena u Europskoj uniji ne temelji se samo na OECD-ovim smjernicama i ALP načelu već je dodatno harmoniziran kroz udružene aktivnosti Europske komisije i posebnih tijela poput Zajedničkog foruma za transferne cijene (*Joint Transfer Pricing Forum – JTPF*) (Kraievskyi i sur., 2024, 10; Felici, 2024, 1). Unatoč visokom stupnju formalne usklađenosti, praksa pokazuje da među državama članicama i dalje postoje razlike u vrstama APA sporazuma, naknadama za njihovo sklapanje te prosječnom trajanju postupka (Ioana, 2017, 569; Eigelshoven i Tomson, 2011; Brychta i Sulik-Górecka, 2019, 213). Upravo je tu analizu regulatornog okvira i mogućnosti primjene APA sporazuma u državama članicama Europske unije proveo Perčević (2019) utvrdivši razinu usklađenosti, vrste dostupnih sporazuma, postojanje naknada i trajanje sklapanja čime je postavio temelj za daljnje analize vremenskih presjeka i longitudinalne elaboracije.

Ipak, recentna literatura ističe i nove oblike bilateralnih i multilateralnih APA-ova temeljenih na *Mutual Agreement Procedure* (MAP) ukazujući na potrebu za učinkovitijim mehanizmima rješavanja sporova (Valente, 2020, 67) čime se reflektiraju suvremene potrebe međunarodnog poreznog okružja nakon

OECD/G20 BEPS inicijative (Markham, 2020, 2). Ove promjene značajno su utjecale na strategije transfernih cijena multinacionalnih matrica i društava, koje se sada suočavaju s većim nadzorima poreznih vlasti što je Žunić Kovačević (2020, 195) opisala kao globalni rat protiv utaje poreza. Kao odgovor na ove izazove, uslijedila je implementacija Akcije 13 BEPS plana, koja nalaže obveznu izradu *Country-by-Country* izvještaja (CbCr) kako bi porezne vlasti mogle proaktivno upravljati rizicima povezanim s transfernim cijenama.

Premda je Perčević (2019) detaljno analizirao regulatorni okvir i praksu do 2017., najnovije publikacije ukazuju na nekoliko ključnih istraživačkih praznina. Prije svega, nedovoljno je analiziran utjecaj novih EU i OECD inicijativa na strategije multinacionalnih društava i prikupljanje poreznih prihoda kao i uloga umjetne inteligencije i analitike podataka u automatizaciji porezne usklađenosti te otkrivanju agresivnih shema transfernih cijena (Nastase, 2025, 78). Također, postoji manjak empirijskih podataka o stvarnoj primjeni i učincima APA sporazuma primijećenih kod novih oblika poslovanja osmišljenih kroz izvedivost višekanalnih strategija (Rathke i Lima, 2025, 289) te u kontekstu decentraliziranih poslovnih modela (Nastase, 2025, 78), gdje se tržište nalazi u jednoj zemlji, dok se usluga obavlja iz neke druge zemlje (*cloud* rješenja, *streaming* servisi i sl.) što su dokumentirali Mijoč i sur. (2024, 61) objašnjavajući Pillar 1 i Pillar 2. Upravo posljednja dva segmenta predstavljaju nove izazove za transferne cijene i APA režime budući da tradicionalne metode vrednovanja orijentirane proizvodnim i trgovačkim poduzećima često nisu primjenjive na digitalne poslovne modele, zbog svojih specifičnosti, a s time u vezi nedovoljno su istraženi izazovi i mogućnosti primjene *blockchain* tehnologije i pametnih ugovora (Cipollini, 2021, 315) što zahtijeva inovativne pristupe u određivanju transfernih cijena i sklapanju APA sporazuma. Osim toga, porezne uprave i poduzeća suočavaju se s potrebom za većom fleksibilnošću i specijaliziranim znanjem u procjeni vrijednosti nematerijalne imovine, koja i s računovodstvenog stajališta izaziva dosta prijepora. *Prima facie*, nisu sustavno publicirane niti razlike u naknadama, trajanju i transparentnosti postupaka među državama članicama (Brychta i Sulik-Górecka, 2019, 213).

Rad je strukturiran na sljedeći način. Nakon uvodnih razmatranja, predstavljene su osnovne karakteristike i značaj APA sporazuma, koji se nastavlja s prezentiranjem multifunkcionalnosti te višestrukih koristi koje sa sobom donose APA aranžmani. Sljedeće poglavlje završava s pregledom literature i APA praksi (naslov 2). Potom, slijedi opis polazišnih pretpostavki, kojima su definirani metodološki aspekti rada. Središnji dio rada posvećen je prikazu rezultata analize (naslov 3) i raspravi (naslov 4), što je omogućilo oblikovanje zaključnog dijela rada (naslov 5).

2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

2.1. Odrizi APA i BEPS sporazuma na međunarodno porezno planiranje

Sporazumi o transfernim cijenama ključan su instrument za upravljanje poreznim rizicima multinacionalnih poduzeća pri čemu treba razlikovati tri osnovne vrste. Unilateralni APA (uAPA) sklapa se između jednog poreznog obveznika i jedne porezne uprave pružajući sigurnost samo u jednoj jurisdikciji, dok u drugoj državi može doći do dvostrukog oporezivanja (Herath i Young, 2012, 337; Hussain, 2020, 4). Bilateralna APA (bAPA) uključuje poreznog obveznika i dvije porezne uprave, gdje je cilj uskladiti transferne cijene između dviju država i izbjeći dvostruko oporezivanje (Valente, 2020, 68). Multilateralni APA (mAPA) obuhvaća poreznog obveznika i više od dvije porezne uprave omogućujući usklađivanje transfernih cijena u više jurisdikcija istovremeno (Valente, 2020, 68; Herath i Young, 2012, 337) pa je razumljivo da ovi sporazumi imaju najveću složenost i najduže trajanje.

U Indiji, uvođenje APA programa značajno je smanjilo percepciju agresivne porezne administracije osiguravajući poticaj za ulaganja i sigurnost za investitore što je rezultiralo sa stotinama APA sporazuma (Hussain, 2020, 1). Program uključuje odredbe o sigurnim lukama (*safe harbour*), korištenje postupka sporazumne nagodbe (MAP) za rješavanje sporova, prelazak na selekciju slučajeva temeljem procjene rizika te izdavanje okružnica i uputa radi pojašnjenja spornih pitanja (UN, 2021, 585). Dosad je podneseno oko 1300 zahtjeva, a Središnji odbor za poreze (CBDT) sklopio je više od 350 APA sporazuma, koji pokrivaju širok raspon gospodarskih sektora uključujući informacijske tehnologije, automobilsku industriju, telekomunikacije, čelik, brodarstvo, trgovinu i bankarstvo (UN, 2021, 605). U Indoneziji, APA-ovi su postali ključan alat za upravljanje rizicima transfernih cijena, gdje se uspostavom deset administrativnih aspekata utjecalo na učinkovitost APA režima (Aulia, 2024, 47). Broj zahtjeva znatno je porastao 2016. u odnosu na prethodna razdoblja, a od 2022. evidentirano je više zahtjeva za bilateralne APA-e nego za unilateralne, gdje unatoč kontinuiranom gomilanju neriješenih predmeta, broj dovršenih zahtjeva stalno raste (Ongore i Musibi, 2025, 20), ponajprije zahvaljujući jasnim propisima lokalnog ministarstva.

Isto tako, u Brazilu pravila o transfernim cijenama nisu uključivala primjenu ALM načela, umjesto toga, primjenjivane su tzv. „maksimalne granice cijena za odbitne troškove kod transakcija uvoza unutar grupe“ i „minimalne granice bruto prihoda kod transakcija izvoza unutar grupe“ (Tambunan, Rosdiana i Irianto, 2020, 54). Isti autori (2020, 48), navode da je u razdoblju od 2005. do 2014., u Kini, zaključeno 113 APA sporazuma, većinom unilateralnih, pri čemu se većina

tih sporazuma odnosi na transakcije s nematerijalnom imovinom, a kineska porezna uprava koristi lokacijski specifične čimbenike prednosti u određivanju metodologije transfernih cijena. Do kraja 2019., Kina je sklopila 76 bilateralnih APA sporazuma i 113 MAP sporazuma s 15 država (UN, 2021, 563). Meksiko je kombinacijom sektorskog sigurnog poreznog zaklona i bilateralnih APA sporazuma učinkovito raspodijelio dobit stranih poduzeća smanjujući nadzor pojedinačnih subjekata, dok slučaj Dominikanske Republike pokazuje kako mala zemlja u razvoju može ciljanim pristupom i dobro istraženim referentnim vrijednostima osigurati minimalni efektivni porez bez bilateralnih sporazuma (Picciotto, 2018, 44-45).

Južnoafrička Republika trenutačno nema APA program zbog nedostatka resursa, ali strateški plan porezne uprave predviđa njegovo uvođenje u budućnosti radi jačanja jasnoće, izvjesnosti i podrške poreznim obveznicima (UN, 2021, 639). Kenija je unaprijedila svoje porezno zakonodavstvo i uskladila ga s međunarodnim standardima kako bi zaštitila proračunske prihode zatvaranjem kanala, koji su poticali porezne gubitke, dok se Kenijska porezna uprava (KRA) aktivno prilagođava promjenama u oporezivanju prekograničnih transakcija (UN, 2021, 645).

Ioana (2017, 569-570) je, usporedbom podataka za zemalje EU28 u 2015. godini, utvrdila kako države koje su ugovorile veći broj sklopljenih ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja (DTA) ujedno odobravaju i veći broj APA sporazuma čime učinkovitije smanjuju rizik dvostrukog oporezivanja u odnosu na zemlje s manje razvijenim međunarodnim poreznim okvirima. Autorica obrazlaže navedenu zakonitost činjenicom da iako APA nudi značajne prednosti u odnosu na standardnu dokumentaciju o transfernim cijenama uključujući veću pravnu sigurnost i smanjenje rizika poreznih korekcija, njegova primjena je ograničena uslijed visokih troškova i dugotrajnosti postupka izdavanja. Zbog toga većina poreznih obveznika i dalje preferira izradu dokumentacije o transfernim cijenama umjesto podnošenja zahtjeva za APA-om unatoč potencijalnim dugoročnim koristima.

Slična iskustva se mogu pronaći i kod ostalih zemalja Višegradske skupine u razdoblju od 2016.-2018. Porezni obveznici u Češkoj rijetko koriste bilateralne i višestrane APA-e, dok se obvezujuće mišljenje (koje *JTPF* definira kao jednostrani APA) koristi prilično često što se djelomično može pripisati relativno niskoj naknadi. Dvostrani i višestrani APA-i slijede pravila DTT-ova, MLI-a (*multilateral Instrument*) i OECD standarda te se radi rješavanja problema u primjeti DTT-a (*Double Tax Treaty*) mogu koristiti uAPA/bAPA kroz postupak sporazumne nagodbe (*MAP*) (Brychta, Ištók, Sulik-Górecka i Poreisz, 2020, 104-105). Korupka (2020, 41) izvještava o poljskim iskustvima. U prvim godinama primjene APA-a, ovaj instrument nije bio osobito popularan. U početku su

postojali samo jednostrani sporazumi, prve dvostrane APA-e potpisane su tek 2011., a višestране tri godine poslije, dok je porast broja jednostranih sporazuma potaknut izmjenama poljskih poreznih propisa iz 2017. i 2019., koje su pooštrile obveze dokumentiranja i zahtijevale detaljnu analizu usporedivih podataka za svaku transakciju. Istodobno je uvedena mogućnost podnošenja zahtjeva za izuzeće od obveze pripreme dokumentacije o transfernim cijenama za transakcije s poreznim obveznicima, koji su sklopili APA sporazume što je na kraju 2019. rezultiralo s 15 APA-a (13 uAPA, 1 bAPA i 1 mAPA), dok su Njemačka, Češka i Francuska prijavljivali dva do tri puta više realiziranih sporazuma. U usporedbi s drugim državama članicama EU, slovački porezni obveznici rijetko koriste APA instrument budući da tijekom promatranog razdoblja nisu podneseni, odobreni niti na snazi bili bilateralni ili višestrani APA-i, a trenutno ih u Slovačkoj nema, dok je broj novih zahtjeva i odobrenih uAPA-a bio vrlo nizak neprelazeći 11. (Brychta i sur., 2020, 222-223).

Europska komisija (C(2015) 9837) je 2016. zaključila da belgijski porezni sustav poznat kao „*shema viška dobiti*“ predstavlja nedopuštenu državnu pomoć, jer je multinacionalnim kompanijama omogućavao unaprijed dogovorene porezne olakšice, koje nisu bile dostupne drugim poduzetnicima. U toj se shemi utvrđivao iznos viška dobiti tako da se procjenilo koliko bi prosječnu dobit postigla neovisna (samostalna) tvrtka, koja posluje u usporedivim uvjetim, a zatim se taj hipotetski iznos oduzimao od stvarne dobiti belgijske podružnice MNC grupe čime bi se znatno smanjivala njena porezna osnovica čak i do 700 milijuna eura (EK, 2016a; Ryding, 2018). Presuda Suda Europske unije od 14. veljače 2019. (T-131/16, Belgija protiv Komisije, EU:T:2019:91) utvrdila je da Belgija nije nezakonito dodijelila državnu potporu primjenom takozvanog mehanizma „*viška dobiti*“ (Korupka, 2020, 36). Slične tehnike agresivnog poreznog planiranja primjećene su i u drugim EU zemljama. Vítek (2019, 45) je analizirao podatke iz platne bilance EU-a (BoPs) vezane uz transferne cijene, financiranje dugom, plaćanja autorskih naknada i trostruke strukture za razdoblje 2015.–2017. pri čemu rezultati pokazuju da su Luksemburg, Nizozemska, Cipar, Irska i Malta, s obzirom na odabrane pokazatelje, zemlje najviše pogođene agresivnim poreznim planiranjem. Kao i u slučaju Belgije, Europska komisija (2015, 2017) donijela je slična priopćenja u vezi s APA-ma, koje je luksemburška porezna uprava izdala tvrtkama AMAZON i FIAT pri čemu je procijenjeno smanjenje porezne obveze iznosilo približno 250 milijuna eura, odnosno 20-30 milijuna eura, respektivno. Sud je odlučio da Komisija nije dokazala postojanje selektivne porezne povlastice, jer se ALP načelo i OECD smjernice mogu primijeniti samo ako su uključeni u nacionalno zakonodavstvo čime lokalni zakon ima prednost pri utvrđivanju selektivnosti što je ranije istaknula i Solilová (2010, 247). Velik dio nizozemskih APA sporazuma je jednostran, a praksa izdavanja poreznih rješenja izazvala je zabrinutost zbog slučajeva IKEA, P&G i STARBUCKS dovodeći do

istraga europskih tijela o državnoj pomoći uslijed čega je lokalna vlada pregledala 4462 izdana porezna rješenja (Ryding, 2018). Od 3101 izdanog poreznog rješenja, za njih šest nije bilo moguće potvrditi pravilnost procedura, dok je 1361 rješenje sadržavalo proceduralne povrede, u 63 slučaja zahtjevi nisu bili proslijeđeni specijaliziranim timovima, a za nekoliko rješenja nedostajala je dokumentacija, koja bi potvrdila pregled od strane više inspektora. Pet poreznih rješenja sadržavalo je tehničke pogreške te će biti poništena ili izmijenjena (Deloitte, 2018). Uzgred rečeno, za promatrane zemlje, Eden i Byrnes (2018, 9-10) i *EU Joint Transfer Pricing Forum* (2018) navode da je 2015. Luksemburg imao 599 APA sporazuma na snazi te je zaprimio 163 zahtjeva od kojih je odobreno 145. U Nizozemskoj je, u istom razdoblju, zaprimljen 261 zahtjev, a odobreno je 236 APA sporazuma s prosječnim trajanjem procesa od dvije godine. Belgija je zaprimila 522 zahtjeva, odobrila 602 sporazuma pri čemu je prosječno trajanje bilo osam mjeseci, a već je imala 1105 APA sporazuma na snazi.

2.2. Teorijski pregled literature o istraživačkim dimenzijama

Unilateralni APA-i (uAPA) prvi su put uvedeni od strane Nacionalne porezne uprave Japana 1987. godine (Ongore i Musibi, 2025, 14). Američka porezna služba (*US Inland Revenue Service*) uvela je bilateralne APA-e (BAPA) 1991. godine (Ongore i Musibi, 2025, 14; Eden i Byrnes, 2018, 9). U europskom okruženju, prve APA prakse zabilježene su u Austriji (Kerschner i Stiastry, 2013, 588), gdje su se pokazale kao učinkovito sredstvo za smanjenje poreznih sporova i povećanje pravne sigurnosti (Herath i Young, 2012, 343). U sljedećim razdobljima, prema izvješću *EU Joint Transfer Pricing Forum* (2011), broj realiziranih ugovora u 2009. bio je 200, a izračuni EUROAD-a (*European network on debt and development*), temeljeni na podacima Europske komisije, u nadolazećim razdobljima bilježi drastičan razvoj posebno uAPA sporazuma. Ryding (2018) je utvrdila kako je ukupni rast broja unilateralnih APA sporazuma od 2013. (399 APA) do 2016. (2053 APA) iznosio približno 415 % pri čemu je najveći pojedinačni rast zabilježen između 2013. i 2014. (804 APA), oko 101 %, dok je prosječni godišnji rast bio približno 73 %. Promatrano prema zemljama članicama, kumulativno, je samo 16 država prijavilo broj sklopljenih unilateralnih sporazuma. Među njima, najveći broj prijavile su Belgija (1081), Luksemburg (599) i Italija (73) za razliku od Mađarske (63), Češka (54) i Finske (45), koje su imale znatno manji broj. S druge strane, Austrija, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Danska, Estonija, Njemačka, Irska, Malta, Slovenija i Švedska nisu prijavile broj sklopljenih uAPA, a Nizozemska ne objavljuje ukupan broj važećih APA sporazuma. Eden i Byrnes (2018, 10) pozivajući se na agrerirane podatke iz izvješća *EU Joint Transfer Pricing Forum* za 2018., ističu kako su

ostale vrste APA sporazuma minorne ili rijetke. Primjerice, 2016. godine u državama članicama EU bilo je na snazi 1539 (EU) i 723 (ne-EU) APA sporazuma, od tih 2262 APA sporazuma, bilo je 89 (EU) i 123 (ne-EU) dvostranih ili trostranih APA sporazuma. Budući da EU sporazumi uključuju najmanje dvije vlade država članica, stvarni broj je manji od prijavljenih 212 APA sporazuma. Mali broj ovih sporazuma jasno je posljedica vremena i truda potrebnog za pregovore triju strana o činjenicama i okolnostima, odabiru najprikladnije metode transfernih cijena te određivanju raspona poreznih rezultata po načelu tržišne vrijednosti za multinacionalnu korporaciju u obje jurisdikcije zaključuju autori. Danas, se taj broj procjenjuje na 4404 samo u Europskoj uniji u 2023. godini (EK, 2024).

Visoke naknade i dugotrajnost pregovora o APA-ma mogu biti destimulirajući čimbenik. Brychta i Sulik-Górecka (2019) prikazali su vrste APA sporazuma identificiranih u zemljama članicama EU na dan 31. prosinac 2015. zajedno s prosječnim trajanjem u mjesecima potrebnim za pregovaranje bilateralnih i multilateralnih APA sporazuma. Zaključile su kako u zemljama EU prosječno vrijeme pregovaranja se kretalo od 8 mjeseci u Belgiji i Poljskoj do 45 mjeseci u Irskoj, dok je u ne-EU zemljama ovo razdoblje bilo značajno produženo i to od najmanje 21 mjesec u Danskoj do čak 69 mjeseci u Španjolskoj. S druge strane, kineska porezna uprava ne naplaćuje naknadu što predstavlja poticaj, koji motivira Kinu da poveća broj zahtjeva, koje podnose MNC među svojih 810 000 stranih investitora (Tambunan, Rosdiana i Irianto, 2020, 49). Isti autori navode kako ne postoji vremensko ograničenje za pregovore, a važeći zakon ne regulira izdavanje „mišljenja“ od strane porezne uprave. Ipak, Porezna uprava Kine (SAT) najavila je da bi vrijeme potrebno za sklapanje uAPA-e trebalo biti između 12 i 24 mjeseca za bAPA-e. Ciljani vremenski okvir za sklapanje jednostranog APA-a postignut je u 54 % slučajeva (72 % za dvostrane APA-e). Međutim, unatoč ovom vremenskom okviru, Kina je smanjila volju poreznih obveznika da podnose APA zahtjeve. Poljski primjer pokazuju kako se uAPA-e, u prosjeku, sklapaju unutar 10 mjeseci, dok postupak sklapanja bilateralnih sporazuma traje u prosjeku 29 mjeseci što je u raskoraku s propisanim rokovima za završetak postupka sklapanja sporazuma i to za uAPA-u najkasnije 6 mjeseci, bAPA-u do 12 mjeseci i mAPA-u do najduže 18 mjeseci (Brychta i sur., 2020, 181-182).

Pitanja transfernih cijena predstavljaju značajan administrativni i financijski teret za mala i srednja poduzeća (MSP) što je potaknulo istraživanja o njihovim praksama i troškovima povezanim s poreznom usklađenošću. Solilova i Nerudova (2018, 188-189) proveli su 2016. istraživanje na reprezentativnom uzorku 2600 MSP-a u EU26 (bez Malte i Cipra), a rezultati su pokazali da gotovo 86 % ispitanika koristi usluge poreznih konzultanata za pitanja transfernih cijena i poreza općenito. Rezultati upitnika ukazuju da su pitanja transfernih cijena za MSP izrazito opterećujuća pri čemu najveći dio vremena i troškova zahtijeva

priprema dokumentacije o transfernim cijenama. Procjena troškova pokazala je da MSP u EU28 godišnje izdvajaju između 3090 i 5564 eura po poduzeću (odnosno 18 –30 radnih dana) za upravljanje pitanjima transfernih cijena što ukupno iznosi između 1,32 % i 2,38 % prikupljenog poreza na dobit, odnosno 4,8–8,7 milijardi eura. Stoga je pojednostavljenje administracije transfernih cijena te poboljšanje učinkovitosti provedbe od ključne važnosti, a porezni kreatori politika trebali bi pri oblikovanju novih obveza posebno voditi računa o disproporcionalno visokim troškovima usklađenosti s kojima se suočavaju mala i srednja poduzeća.

2.3. Svrha i ciljevi rada

Svrha ovog rada nadograditi je i ažurirati analizu Perčevića (2019) proučavanjem najnovijih podataka i literature s posebnim naglaskom na četiri dimenzije u području APA sporazuma. Zato se u radu koristi komparativna metodologija prikupljanja i analize podataka o zakonodavstvu i praksi u više država članica EU, u kontekstu APA sporazuma, kako bi se identificiralo stanje, razina harmonizacije i postojeće razlike u primjeni APA instrumenata. Poseban fokus bio je usmjeren na usporedbi podataka za 2017. i 2023. godinu što omogućuje sagledavanje vremenskog presjeka u primjeni transfernih cijena nakon završetka OECD BEPS projekta. Uz navedeno, rad ima za cilj usporediti nove nalaze s prethodnim zaključcima Perčevića (2019) kako bi se analizirali učinci BEPS inicijative i stupanj harmonizacije zakonodavnog okvira Europske unije te ponudili empirijski utemeljeni zaključci o učinkovitosti administrativnih praksi i razvoju APA aranžmana u međunarodnom kontekstu. Stoga su postavljena sljedeća istraživačka pitanja:

- IP1: Koje vrste APA sporazuma prevladavaju među državama članicama Europske unije te kako se njihov udio razlikuje između jednostranih, dvostranih i višestranih sporazuma?
- IP2: Kako se mijenjao ukupan broj APA sporazuma za 2017. i 2023. godine u EU i ne-EU kontekstu te što ti trendovi otkrivaju o razvoju regulatornog okvira za transferne cijene?
- IP3: Postoje li značajne razlike među državama članicama EU-a u pogledu postojanja i visine naknada za sklapanje APA sporazumat?
- IP4: Koliko prosječno traje proces pregovaranja/sklapanja sporazuma u EU i ne-EU državama?

Na temelju postavljenih istraživačkih pitanja, oblikovano je pet istraživačkih ciljeva:

1. klasificirati i analizirati strukturu APA sporazuma prema vrsti u državama članicama EU-a – *naslov 3.3.1.* – IP 1;
2. ispitati postojanje i visinu naknada za sklapanje APA sporazuma te analizirati njihov utjecaj na broj i vrstu zaključenih sporazuma – *naslov 3.3.2.* – IP 2;
3. utvrditi trendove u ukupnom broju APA sporazuma za 2017. i 2023. godinu te usporediti odnos između EU i ne-EU zemalja – *naslov 3.3.3.* – IP 3;
4. procijeniti prosječno vrijeme potrebno za pregovaranje i sklapanje APA sporazuma te identificirati zemlje s najvišom i najnižom administrativnom učinkovitošću – *naslov 3.3.4.* – IP 4;

Za izradu rada korišteni su različiti izvori literature. Glavni izvori bili su primarna službena izvješća međunarodnih organizacija uključujući OECD izvješća o transfernim cijenama te UN-ova izvješća o poreznim politikama i administrativnim praksama u različitim zemljama. Uz to, korištena je relevantna znanstvena literatura, koja je uključivala članke i studije slučaja usmjerenih na primjenu APA režima i iskustva multinacionalnih poduzeća u različitim jurisdikcijama osiguravajući sveobuhvatni pregled stanja i trendova u globalnoj praksi transfernih cijena. Radovi iz WoS (Web of Science) i Scopus baza nisu korišteni u većoj mjeri, jer dostupna literatura u tim bazama o APA praksama u pojedinim zemljama bila je ograničena, dok su primarni izvori i specijalizirane studije pružali detaljnije i ažurnije informacije potrebne za komparativnu analizu i preciznu ocjenu međunarodnih praksi transfernih cijena skladno postavljenim ciljevima rada.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

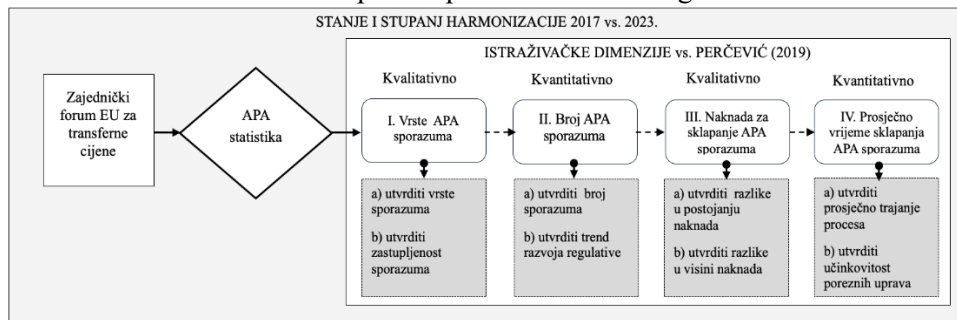
3.1. Operacionalizacija podataka

Podaci su prikupljeni preko Zajedničkog foruma EU-a za transferne cijene (*Joint Transfer Pricing Forum*), koji Europskoj komisiji godišnje dostavlja statistiku o APA sporazumima s EU i ne-EU državama uključujući ukupan broj sporazuma na snazi, broj odobrenih, odbijenih i povučenih zahtjeva te prosječno vrijeme potrebno za njihovo pregovaranje. Ovi dokumenti pružaju službene uvide u regionalne razlike i izazove, koji prate provedbu APA-ova između poreznih uprava i multinacionalnih poduzeća s posebnim naglaskom na harmonizaciju zakonodavnog okvira Europske unije. U ovoj znanstvenoj analizi fokus je usmjeren na četiri ključne dimenzije prikupljene za svaku državu članicu

TRANSFERNE CIJENE I INSTITUCIONALNA HARMONIZACIJA: ANALIZA PROVEDBE APA SPORAZUMA U EUROPSKOJ UNIJI

Europske unije kako bi se utvrdili harmonizacijski naponi za APA sporazume te osigurala usporedba s zaključcima Perčevića (2019). Cjelovit prikaz metodološkog aspekta vjerno predočava Slika 1.

Slika 1. Konceptualni prikaz metodološkog okvira

Izvor: Izrada autora.

Prva dimenzija se odnosi na vrste sporazuma o transfernim cijenama, koje su kategorizirane u tri glavne skupine: jednostrani (unilateralni), dvostrani (bilateralni) i višestrani (multilateralni) sporazumi. Ovakva kategorizacija omogućuje diferenciranu analizu složenosti i opsega sporazuma, jer svaka vrsta nosi različite administrativne zahtjeve i pravne implikacije. Druga dimenzija obuhvaća ukupan broj APA sporazuma, u okviru EU i ne-EU konteksta, za dvije ključne godine, 2017. i 2023., što omogućuje praćenje stanja i ispitivanje rasta interesa za ovu vrstu sporazuma te reflektira evoluciju regulatornog okvira i primjenu transfernih cijena tim više što provedena analiza kod Perčevića (2019) je ograničena na razdoblje prije učinaka BEPS-a. Treća dimenzija se tiče postojanja naknada za sklapanje APA ugovora pri čemu se nastoji kvalitativno pružiti sadržajne informacije o postojanju naknade u različitim zemljama te njihova visina i struktura čime se analiziraju zastupljenost i rast APA instrumenata. Četvrta dimenzija odnosi se na prosječno vrijeme trajanja sklapanja sporazuma, izraženo u mjesecima, zasebno za EU i ne-EU zemlje. Ovo je ključna varijabla koja svjedoči o učinkovitosti administrativnih tijela i složenosti procesa u obradi APA zahtjeva.

Za strukturiranje podataka i teksta korištena je suvremena tehnologija generativne umjetne inteligencije. Četiri promatrane dimenzije podijeljene su na dvije: kvantitativne (druga i četvrta dimenzija) i dvije kvalitativne varijable (prva i treća dimenzija) te su kao takve prikazane u naslovima 3.3. i 3.4. Statistička analiza provedena je pomoću programa JASP (*Jeffrey's Amazing Statistics Program*) besplatno dostupan na mrežnoj stranici <https://jasp-stats.org/> i podržanog od strane Europskog istraživačkog vijeća. Korišteni alat, dostupan od

2013., omogućava provedbu deskriptivne statistike s naglaskom na mjere središnje tendencije i mjere disperzije, kojima se opisuju distribucije kvantitativnih dimenzija u EU i ne-EU zemljama, a posebna pažnja je posvećena varijabilnosti i heterogenosti podataka. U okviru ovog istraživanja metodološki je proširen pristup Perčevića (2019), koji je proveo isključivo deskriptivno-statističku analizu vremena trajanja sklapanja sporazuma o transfernim cijenama u zemljama članicama Europske unije za 2017. godinu, odnosno ovdje četvrte dimenzije. Nadalje, za razliku od Perčevića (2019), koji je dimenziju naknada za sklapanje sporazuma o transfernim cijenama promatrao binarno (postoji/ne postoji), u ovom radu je pripremljena detaljna analiza regulatornih okvira država članica s ciljem sveobuhvatnije razumijevanja i tumačenja treće dimenzije.

3.2. Oblikovanje uzorka

Treba napomenuti da je uzorak u prvom razdoblju obuhvaćao 28 zemalja članica EU, dok je u drugom razdoblju, zbog BREXIT-a, broj zemalja smanjen na 27. Za tri zemlje članice, Bugarsku, Estoniju i Maltu, nisu bili dostupni relevantni podaci o APA sporazumima. Za Luksemburg je specifično zabilježeno da se razdvajanje podataka na EU i ne-EU transakcije primjenjuje isključivo kod bilateralnih APA sporazuma. Kod Nizozemske dostupni podaci nisu razdvojeni prema EU i ne-EU segmentima već su objedinjeni i usklađeni s godišnjim izvješćem o APA sporazumima za 2023. kako je pojašnjeno u metodološkom dokumentu Europske komisije (2024).

3.3. Rezultati istraživanja za kvalitativne varijable

3.3.1. Vrste sporazuma o transfernim cijenama

Analiza podataka, za 2023., pokazuje da u 21 državi članici (78 %) porezni obveznici mogu primjenjivati sve tri vrste sporazuma o transfernim cijenama čime se potvrđuje postupno širenje i institucionalno jačanje razvijenosti regulatornog APA okvira. Jednostrani APA sporazumi ostali su najrašireniji oblik, jer ih i dalje primjenjuje najveći broj država bilo samostalno (Latvija – 4 %) ili u kombinaciji s ostalim vrstama sporazuma. U dvije države (7 %) omogućeno je sklapanje samo dvostranih i višestranih sporazuma. Ipak, dvostrani i višestrani APA sporazumi, iako složeniji, bilježe porast u primjeni promatrano za 2017. i 2023. godinu, primjetno u državama s razvijenijim institucionalnim i administrativnim kapacitetima podržavajući tako jačanje međunarodne suradnje i usklađenost s OECD smjernicama osobito nakon implementacije BEPS inicijative.

**TRANSFERNE CIJENE I INSTITUCIONALNA HARMONIZACIJA:
ANALIZA PROVEDBE APA SPORAZUMA U EUROPSKOJ UNIJI**

Tablica 1. Pregled vrsta sporazuma o transfernim cijenama u Europskoj uniji
(2017; 2023)

Vrste sporazuma o transfernim cijenama	Zemlja članica Europske unije (2017)	Zemlja članica Europske unije (2023)
Jednostrani APA sporazum	Latvija	Latvija
Jednostrani APA sporazum Dvostrani APA sporazum	Velika Britanija	
Dvostrani APA sporazum Višestrani APA sporazum	Irska, Švedska	Irska, Švedska
Jednostrani APA sporazum Dvostrani APA sporazum Višestrani APA sporazum	Austrija, Belgija, Hrvatska, Češka, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Litva, Luxemburg, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovenija, Slovačka, Španjolska	Austrija, Belgija, Cipar, Hrvatska, Češka, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Litva, Luxemburg, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovenija, Slovačka, Španjolska
Nema podataka	Bugarska, Cipar, Estonija, Malta	Bugarska, Estonija, Malta

Izvor: Izrada autora prema Europska komisija (2018, 2024), Joint Transfer Pricing Forum (2018) Statistics on on APAs in the EU at the End of 2017 i Joint Transfer Pricing Forum (2024) Statistics on on APAs in the EU at the End of 2023

Posebno se ističe rast multilateralnih APA sporazuma, koji pridonose smanjenju asimetrije među državama i većoj transparentnosti u međunarodnim transakcijama povezanih društava. Usporedba podataka za 2017. i 2023. pokazuje da je došlo do smanjenja broja država bez APA sustava (s četiri na tri: Bugarska, Estonija i Malta), dok je Cipar, u međuvremenu, uspostavio okvir za primjenu svih vrsta APA sporazuma.

3.3.2. Naknade za sklapanje APA ugovora

Rezultati istraživanja Perčevića (2019) ukazuju na postojanje razlika između EU zemalja u pogledu naknada za sklapanje sporazuma o transfernim cijenama. U 2017. godini, u 14 zemalja članica (50 %) regulativom je predviđeno plaćanje naknade za sklapanje sporazuma, u dvije zemlje (7 %) ta se naknada obračunavala samo za jednostrane sporazume, dok preostalih osam zemalja (33 %) nije predviđalo nikakvu naknadu za sklapanjem sporazuma o transfernim cijenama. Tablicom 2. prikazan je status naknada za sklapanje APA sporazuma u EU na kraju 2023. godine.

Zaključno s 2023. uočava se blagi porast zemalja koje naplaćuju naknadu: u 17 država članica (63 %) naknada je obvezna za sve vrste sporazuma, u jednoj zemlji (4 %) plaćanje je ograničeno na jednostrane sporazume, u preostalih sedam zemalja (26 %) naknada nije predviđena. Zadnji podaci pokazuju kako se zemlje i nadalje razlikuju u pristupu i postojanju naknada za podnošenje APA zahtjeva pri čemu se može izdvojiti nekoliko praksi. Pojedine zemlje uopće nemaju regulirano pitanje naknada (Belgija, Estonija, Francuska, Irska, Litva, Malta, Španjolska), dok druge zemlje imaju jasno definirane naknade koje mogu biti fiksne ili progresivne ovisno o vrsti APA-e te veličini ili prihodu podnositelja. Zemlje s fiksnim naknadama uključuju Češku (10.000 CZK), Latviju (7.014 EUR), Luksemburg (10.000 EUR), Sloveniju (15.000 EUR), dok druge članice, poput Hrvatske, imaju složeniji sustav razlikovanja podnositelja zahtjeva prema prihodima i vrstama sporazuma što je rezultiralo s jednim APA ugovorom.

Tablica 2. Statistika o naknadama za APA sporazume u EU na kraju 2023.

Zemlja	Postoji li naknada za podnošenje zahtjeva za APA
Austrija	Za jednostrane (unilateralne) sporazume – da, za bilateralne i multilateralne – ne.
Belgija	Ne
Bugarska	n/a
Hrvatska	Da. Trošak sklapanja jednostranih (unilateralnih) sporazuma iznosi: a. 15.000,00 HRK za podnositelja zahtjeva s prihodom do 3.000.000,00 HRK, b. 30.000,00 HRK za podnositelja zahtjeva s prihodom od 3.000.000,00 do 20.000.000,00 HRK, c. 50.000,00 HRK za podnositelja zahtjeva s prihodom većim od 20.000.000,00 HRK, d. 15.000,00 HRK za podnositelja zahtjeva koji je započeo ili obavlja djelatnost u poreznom razdoblju u kojem se izjava podnosi.

**TRANSFERNE CIJENE I INSTITUCIONALNA HARMONIZACIJA:
ANALIZA PROVEDBE APA SPORAZUMA U EUROPSKOJ UNIJI**

	U slučaju sklapanja bilateralnih sporazuma, navedeni se troškovi uvećavaju za 50.000,00 HRK. Ako se sklapaju multilateralni sporazumi, troškovi se uvećavaju za 100.000,00 HRK.
Cipar	n/a
Češka	Da CZK 10 000
Danska	Da, samo za prethodna porezna mišljenja (Advance Rulings); naknada za podnošenje iznosi 400 DKK.
Estonija	Ne
Finska	Da (samo za unilateralne)
Francuska	Ne
Njemačka	Da. Općenito: 20.000 EUR (15.000 EUR za produljenje / 10.000 EUR za izmjenu); Manja poduzeća: 10.000 EUR (7.500 / 5.000 EUR); U slučaju poteškoća ili posebnog interesa porezne uprave za APA: 0 EUR. Od 9. lipnja 2022.: Općenito: 30.000 EUR (15.000 EUR za produljenje); Manja poduzeća: 10.000 EUR (7.500 EUR). Ako je zahtjev za APA podnesen nakon MLC-a, naknada se smanjuje za 75%.
Grčka	Da. a. Naknada u iznosu od 1.000 eura plaća se prilikom podnošenja zahtjeva za prethodne konzultacije. b. Naknada u iznosu od 5.000 eura plaća se prilikom podnošenja zahtjeva za sporazum o unaprijed utvrđenim transfernim cijenama (APA). c. U slučaju zahtjeva za konzultacije sa stranim poreznim tijelima plaća se naknada u iznosu od 10.000 eura za konzultacije s pojedinom državom koja sudjeluje.
Mađarska	Da. Od kolovoza 2023. naknada za podnošenje zahtjeva za jednostrani APA iznosi 8.000.000 HUF, dok za bilateralni i multilateralni APA iznosi 12.000.000 HUF.
Irska	Ne
Italija	Da, naknada za podnošenje zahtjeva odnosi se samo na bilateralne i multilateralne APA i iznosi: a. 10.000 eura ako je ukupan prihod grupe kojoj pripada porezni obveznik manji od 100 milijuna eura; b. 30.000 eura ako je ukupan prihod grupe između 100 i 750 milijuna eura; c. 50.000 eura ako ukupan prihod grupe prelazi 750 milijuna eura. U slučaju zahtjeva za produljenje APA, naknada iznosi pola iznosa koji je prvotno plaćen.

Latvija	Da, 7.014 EUR
Litva	Ne
Luksemburg	Da, naknada za podnošenje zahtjeva iznosi 10.000 EUR po APA zahtjevu.
Malta	Ne
Nizozemska	Jednostrani (Unilateral); Bilateralni (Bilateral); Višestrani (Multilateral); Prethodna porezna mišljenja (Advance Rulings)
Poljska	Da. Naknada za podnošenje zahtjeva iznosi 1% vrijednosti transakcije uz sljedeće odredbe: a. Za domaći jednostrani sporazum (uključuje samo domaće povezane subjekte): najmanje 5.000 PLN, a najviše 50.000 PLN. b. Za jednostrani sporazum koji se odnosi na strane subjekte: najmanje 20.000 PLN, a najviše 100.000 PLN. c. Za bilateralne ili multilateralne sporazume sa stranim subjektima: najmanje 50.000 PLN, a najviše 200.000 PLN. Naknade za produljenje sporazuma iznose pola iznosa prvotne naknade.
Portugal	Da. Naknada za podnošenje zahtjeva varira ovisno o prometu poreznog obveznika. Minimalna naknada: 3.152,40 EUR. Maksimalna naknada: 34.915,85 EUR. Naknade za produljenje sporazuma iznose 50% prvotne naknade. Poduzeća koja se kvalificiraju kao mikro, mala i srednja (prema Preporuci Komisije br. 2003/361/CE) imaju pravo na 25% smanjenje naknade.
Rumunjska	Jednostrani (Unilateral); Bilateralni (Bilateral); Višestrani (Multilateral); Naknade za podnošenje zahtjeva: a. Veliki porezni obveznici: 20.000 EUR (15.000 EUR za izmjenu postojećeg APA) b. Ostali porezni obveznici (mala i srednja poduzeća): 10.000 EUR (6.000 EUR za izmjenu postojećeg APA)
Slovenija	Da. Naknada za podnošenje zahtjeva iznosi 15.000 EUR, a za produljenje postojećeg APA 7.500 EUR.
Slovačka	Da. Za jednostrani APA naknada iznosi 10.000 EUR, a za bilateralni ili multilateralni APA iznosi 30.000 EUR.
Španjolska	Ne
Švedska	Da, 150.000 SEK po zemlji (naknada za produljenje: 100.000–125.000 SEK).

Izvor: Izrada autora prema Europska komisija (2024), Joint Transfer Pricing Forum (2024) Statistics on on APAs in the EU at the End of 2023

**TRANSFERNE CIJENE I INSTITUCIONALNA HARMONIZACIJA:
ANALIZA PROVEDBE APA SPORAZUMA U EUROPSKOJ UNIJI**

Međutim, može se uočiti kako postoje određene razlike i kod struktura naknada. Postoje zemlje koje naplaćuju naknade samo za određene vrste APA (Austrija) premda većina zemalja koje imaju naknade uvode niže cijene za manja poduzeća i znatno veće za strukturirane bilateralne i multilateralne sporazume. Naknade za produljenje sporazuma su često niže, obično oko 50% prvotne naknade što se primjenjuje u Njemačkoj, Italiji, Poljskoj, Portugalu, Rumunjskoj, Sloveniji i drugima. Jedino Grčka uvodi specifične naknade za konzultacije s stranim poreznim tijelima. Takvi rezultati jasno ukazuju na postupni trend povećanja i usložnjavanja primjene naknada što odražava veći fokus poreznih uprava na administrativnu pokrivenost i kompenzaciju resursa uložениh u postupke APA sporazuma. Ipak, zabrinjava zadržavanje razlika među državama članicama, gdje dio zemalja ne primjenjuje naknade u odnosu na zemlje koje uvode naknade linearno ili isključivo za jednostrane sporazume što korelira s zaključcima Perčevića (2019) o potrebi dodatnog harmoniziranja pitanja naknada.

3.4. Rezultati istraživanja za kvantitativne varijable

3.4.1. Broj sporazuma o transfernim cijenama

Tablica 3. prikazuje komparativni prikaz ukupnog broja sklopljenih APA sporazuma u državama članicama Europske unije te u odnosima s ne-EU zemljama za 2017. i 2023. Podatci obuhvaćaju ukupan broj aktivnih sporazuma na snazi u promatranim godinama čime se omogućuje usporedba razine aktivnosti i institucionalnog razvoja sustava APA dogovora među državama. Tablica 4. donosi rezultate deskriptivne analize, koji potvrđuju visoku razinu varijabilnosti u ukupnom broju sporazuma u promatranim godinama. Tumačenjem rezultata moguće je identificirati nekoliko ključnih znanstvenih zapažanja o razinama aktivnosti i regulatornim razlikama među zemljama.

Tablica 3. Komparativni prikaz ukupnog broja sklopljenih APA sporazuma (2017.; 2023.)

Zemlja članica Europske unije	2017,		2023,	
	Ukupan broj svih APA sporazuma na snazi		Ukupan broj svih APA sporazuma na snazi	
	EU	ne-EU	EU	ne-EU
Austrija	20	24	26	8
Belgija	569	245	1601	321
Bugarska				
Hrvatska			1	

Cipar				
Češka	77	14	44	30
Danska	3	16	16	23
Estonija				
Finska	7	2	16	8
Francuska	17	30	27	27
Njemačka	16	23	25	25
Grčka	1		2	1
Mađarska	39	18	43	14
Irska	2	2	1	3
Italija	49	60	158	197
Latvija	3		3	4
Litva	4	1	7	2
Luksemburg	5		4	
Malta				
Nizozemska				
Poljska	17	6	161	35
Portugal	7	3	11	8
Rumunjska	10	3	14	8
Slovenija			1	0
Slovačka	7		12	3
Španjolska	46	14	94	28
Švedska	9	9	1	13
Velika Britanija	17	73		

Izvor: Izrada autora prema Europska komisija (2018, 2024), Joint Transfer Pricing Forum (2018) Statistics on on APAs in the EU at the End of 2017 i Joint Transfer Pricing Forum (2024) Statistics on on APAs in the EU at the End of 2023

Prikupljeni rezultati upućuju na značajan rast ukupnog broja APA sporazuma u većini država članica čime se potvrđuje jačanje regulatornih kapaciteta i primjena OECD-ovih smjernica. Najveći rast zabilježen je u Belgiji (s 569 na 1601 sporazum), Italiji (s 49 na 158) i Poljskoj (s 17 na 161) što ukazuje na aktivnu institucionalnu politiku i rastuću primjenu ovog mehanizma u međunarodnoj poreznoj suradnji. Suprotno tome, manje promjene ili stagnaciju bilježe zemlje poput Francuske i Njemačke, koje već imaju stabilne i zrele sustave APA mehanizama, dok su manje ili novije članice (Hrvatska, Slovenija, Latvija) tek započele s primjenom ovog instrumenta.

Rezultati deskriptivne analize (Tablica 4) potvrđuju visoku heterogenost i varijabilnost u broju sklopljenih APA sporazuma među državama članicama i nečlanicama EU-a u obje promatrane godine. Na razini EU-a, vrijednosti standardne devijacije (2017: 121,8; 2023: 337,8) i koeficijenta varijacije (2017:

**TRANSFERNE CIJENE I INSTITUCIONALNA HARMONIZACIJA:
ANALIZA PROVEDBE APA SPORAZUMA U EUROPSKOJ UNIJI**

2,766; 2023: 3,277) ukazuju na izrazitu neujednačenost distribucije te prisutnost zemalja s vrlo visokim brojem sporazuma (Belgija) u odnosu na one s minimalnim vrijednostima (Grčka i Latvija). Sličan, ali blaži obrazac vidljiv je i u skupini ne-EU zemalja, gdje su varijabilnosti niže (standardna devijacija 2017: 58,49; 2023: 79; koeficijent varijacije 2017: 1,831; 2023: 2,084) što upućuje na stabilniji pristup u provedbi APA mehanizama. Pokazatelji raspona vrijednosti dodatno potvrđuju ove razlike: u EU se broj sklopljenih APA sporazuma kretao od 1 do 569 u 2017., odnosno od 1 do 1601 u 2023., dok je u ne-EU zemljama raspon bio znatno uži (2017: 1–245; 2023: 0–321).

Tablica 4. Deskriptivna analiza ukupnog broja APA sporazuma (2017.; 2023.)

Dimenzija	Statistički pokazatelj		EU 2017	ne-EU 2017	EU 2023	ne-EU 2023
II, Ukupan broj svih APA sporazuma na snazi na kraju godine	N	Važeći	21	17	22	20
		Nedostaje	7	11	5	7
	Mod		6,180	8,236	9,028	6,697
	Medijan		10,00	14,00	15	10,50
	Prosjek		44,05	31,94	103,1	37,90
	Stand devijacija		121,8	58,49	337,8	79
	Koef, varijacije		2,766	1,831	3,277	2,084
	Varijanca		14840	3421	114100	6241
	Skewness		4,398	3,393	4,550	3,119
	SE Skewness		0,501	0,550	0,491	0,512
	Kurtosis		19,78	12,45	21,05	9,589
	SE Kurtosis		0,972	1,063	0,953	0,992
	Min,–Max,		1-569	1-245	1-1601	0-321
	Ukupno		568	244	1600	321

Izvor: Izrada autora.

Ovakva distribucija rezultira s visokim vrijednostima asimetrije (skewness 3,1–4,6) i leptokurtičnosti (kurtosis 9,6–21,1) što znači da većina država ima relativno mali broj sporazuma, dok manji broj zemalja (Belgija, Italija, Poljska) značajno odskake i time podiže prosječnu vrijednost za cijelu skupinu. Usporedba medijalnih i prosječnih vrijednosti dodatno naglašava ovu nejednakost: dok je medijan u 2023. iznosio 15 za EU i 10,50 za ne-EU zemlje, aritmetičke sredine su bile znatno više (103,1 za EU i 37,90 za ne-EU), što, također, upućuje na distribuciju s izraženim odstupanjima i neujednačenom institucionalnom razvijenošću. Uz odnos $M < SD$, rezultati analize ukazuju na manju dinamiku pri čemu je broj sporazuma uglavnom niži i sporije raste potvrđujući pretpostavku o konzervativnijem regulatornom pristupu izvan EU-a te manjoj institucionalnoj

spremnosti za primjenu APA instrumenata. Nasuprot tome, EU zemlje znatno nadmašuju ne-EU partnere ostavljajući dojam veće zakonodavne koherentnosti i potencijalne složenosti određenih jurisdikcija unutar EU.

3.4.2. Prosječno vrijeme trajanja sklapanja sporazuma

Prosječno vrijeme trajanja sklapanja APA sporazuma, izraženo u mjesecima, označava razdoblje između trenutka kada je zaprimljen zahtjev za sklapanje sporazuma i formalnog zaključivanja sporazuma pri čemu jednostrani APA sporazumi nisu uključeni u izračun (EK, 2024, 7). Ovi podaci prikazani su detaljno u Tablici 5., koja pruža usporedni prikaz prosječnog vremena trajanja sklapanja APA sporazuma za zemlje članice Europske unije i ne-EU zemlje u godinama 2017. i 2023. Analiza prosječnog trajanja sklapanja sporazuma u EU i ne-EU zemljama donosi značajne razlike te su dodatno obrađeni kroz deskriptivnu analizu predstavljenu Tablicom 6.

Tablica 5. Komparativni prikaz prosječnog vremena trajanja sklapanja APA sporazuma

Zemlja članica Europske unije	Prosječno vrijeme trajanja sklapanja sporazuma 2017.		Prosječno vrijeme trajanja sklapanja sporazuma 2023.	
	EU	ne-EU	EU	ne-EU
Austrija		17	17	7
Belgija	30	30	21	17
Bugarska				
Hrvatska				
Cipar				
Češka				29
Danska		22	27	25
Estonija				
Finska	39		30	37
Francuska	28	27	46	46
Njemačka	36	47	45	44
Grčka	20		28	32
Mađarska				
Irska		44	72	
Italija	55	51	32	41
Latvija				
Litva			20	
Luksemburg			21	
Malta				
Nizozemska		24	24	24

**TRANSFERNE CIJENE I INSTITUCIONALNA HARMONIZACIJA:
ANALIZA PROVEDBE APA SPORAZUMA U EUROPSKOJ UNIJI**

Poljska	22	34	39	32
Portugal				
Rumunjska	18	18	45,75	51,15
Slovenija				
Slovačka				68,12
Španjolska	24	26,5	45	44
Švedska	37	37	42	29
Velika Britanija	53	35		

Izvor: Izrada autora prema Europska komisija (2018, 2024), Joint Transfer Pricing Forum (2018) Statistics on on APAs in the EU at the End of 2017 i Joint Transfer Pricing Forum (2024) Statistics on on APAs in the EU at the End of 2023

Ujednačeno vrijeme trajanja između EU i ne-EU zemalja ne može se očekivati s obzirom na različite administrativne kapacitete, proceduralne razlike i regulatorne zahtjeve. Promatrajući rezultate za 2017., prosječno trajanje u EU zemljama varira od 22 do 55 mjeseci pri čemu je najkraće vrijeme zabilježeno u Rumunjskoj i Grčkoj (oko 20 mjeseci), a najduže u Italiji (55 mjeseci) i Velikoj Britaniji (53 mjeseci) sugerirajući složenije ili tromije postupke. U ne-EU grupi, vrijeme trajanja najčešće je nešto niže i kreće se između 17 i 47 mjeseci s iznimkama poput Irske s 44 mjeseci i Danske s 22 mjeseci. Do 2023. uočena je značajna dinamičnost i promjena u trajanju procesa. EU zemlje pokazuju vrlo raznolike vrijednosti, od 17 mjeseci u Austriji što ukazuje na učinkovitiji i brzi proces do čak 72 mjeseci u Irskoj. Prosjek je zadržan u rasponu od 21 do 46 mjeseci u većini zemalja, no značajan rast zabilježen je u nekim državama poput Rumunjske (s 18 na 45,75 mjeseci) i Španjolske (s 24 na 45 mjeseci). Ne-EU zemlje su, također, pokazale raznovrsnost s razdobljima od 7 do 68 mjeseci čime se dokazuje prisutnost zemalja s vrlo dugotrajnim postupcima, dok su neke zemlje poput Slovačke i Rumunjske zabilježile ubrzano povećanje prosječnog trajanja što se održava na veću ukupnu varijabilnost u trajanju sklapanja sporazuma.

Tablica 6. donosi nekoliko glavnih statističkih karakteristika za četvrtu dimenziju čime se naglašava učinkovitost administrativnih tijela i struktura trajanja procesa. Vrijednosti asimetrije (0,3–1,08) i kurtosis (0,8–1,57) indiciraju relativno ujednačeniju distribuciju u usporedbi s drugim dimenzijama sugerirajući kako vrijeme trajanja sporazuma ne pokazuje ekstremna odsutovanja nego je bolje raspoređeno među promatranim zemljama. Prosječno vrijeme trajanja sklapanja sporazuma kreće se između 30 i 32 mjeseci pri čemu EU zemlje pokazuju veću varijabilnost (standardna devijacija 12,6 do 14,3). Ova volatilnost moguće odražava različite administrativne kapacitete i regulatorne zahtjeve, koje zemlje primjenjuju u postupcima sklapanja. Intervali trajanja variraju od minimalno 7 do

maksimalno više od 68 mjeseci što reflektira razlike u operativnim procesima i složenosti između pojedinih država.

Tablica 6. Deskriptivna analiza prosječnog vremena trajanja sklapanja APA sporazuma (2017; 2023.)

Dimenzija	Statistički pokazatelj		EU 2017	ne-EU 2017	EU 2023	ne-EU 2023
IV, Prosječno vrijeme trajanja sklapanja sporazuma (mjeseci)	N	Važeći	11	13	16	15
		Nedostaje	17	15	11	12
	Mod		25,43	26,75	25,67	31,59
	Medijan		30	30	31	32
	Prosjek		32,91	31,73	34,67	35,08
	Stand, devijacija		12,55	10,84	14,32	14,88
	Koef, varijacije		0,381	0,342	0,413	0,424
	Varijanca		157,5	117,6	205,2	221,4
	Skewness		0,717	0,412	1,079	0,304
	SE Skewness		0,661	0,616	0,564	0,580
	Kurtosis		-0,463	-0,815	1,573	0,811
	SE Kurtosis		1,279	1,191	1,091	1,121
	Min,-Max,		18-55	17-51	17-72	7-68,12
	Ukupno		37	34	55	61,12

Izvor: Izrada autora.

Visoke standardne devijacije i rastući prosječni vremenski period (31,73–32,91 mjeseci u 2017., 34,67–35,08 mjeseci u 2023.) smanjuju reprezentativnost aritmetičkih sredina. Zbog toga je medijan, koji stabilno iznosi oko 30 mjeseci s blagim povećanjem (31 vs. 32), pouzdaniji pokazatelj srednje vrijednosti. Ova stabilnost medijana sugerira kako se uobičajeno trajanje sklapanja sporazuma nije bitnije mijenjalo, unatoč porastu broja sporazuma i institucionalnim prilagodbama. Istovremeno, blaga desna asimetrija distribucije dodatno sugerira da većina zemalja završava postupke unutar relativno očekivanog vremenskog roka (prvih 50 % medijalne vrijednosti), dok druga polovina bilježi znantno dulje procese u obje godine i EU segmentima (drugih 50 % medijalne vrijednosti).

4. RASPRAVA

Akcije BEPS-a pokazale su se kao učinkovit instrument u suzbijanju agresivnog poreznog planiranja, barem u kratkom roku, potvrđujući kako ovaj globalni projekt doprinosi smanjenju izbjegavanja poreznih obveza (Ouelhadj i

Bouchetara, 2021, 68). Ipak, primjena mjera te analiziranih dimenzija razlikuje se među državama osobito u tehničko-administrativnim pitanjima razmjene informacija.

Prevlast jednostranih sporazuma odražava stanje poreznih obveznika i nacionalnih poreznih tijela prema bržem i administrativno jednostavnijem rješenju, koje omogućuje veću predvidljivost bez potrebe za međunarodnim pregovorima. Međutim, jednostrani sporazumi mogu rezultirati nižim stupnjem analitičke provjere i većim rizikom od dvostrukog oporezivanja. Multinacionalne kompanije i dalje preferiraju u APA-e kao dio strategije usklađenosti s poreznim propisima radi smanjenja rizika od kazni i poslovne neizvjesnosti (Kanee, 2019, 92; Kuropka, 2020, 35). Takva konzervativna porezna strategija doprinosi pravnoj stabilnosti, smanjenju troškova usklađivanja i poticanju stranih ulaganja (Becker, Davies i Jakobs, 2014, 20; Herath i Young, 2012, 341).

Bilateralni i multilateralni sporazumi omogućuju detaljniju analizu poslovnih modela i transakcija povezanih društava povećavajući vrijednost organizacije i učinkovitost grupe (Beuselinck i Pierk, 2022, 862; Kuropka, 2020, 43). Takvi aranžmani sprječavaju eroziju porezne osnovice i premještanje dobiti osiguravajući predvidljivost i smanjujući neizvjesnost kroz *ex ante* pristup umjesto *ex post* osporavanja (Beuselinck i Pierk, 2022, 861-862; Kuropka, 2020, 31) čime se uspostavlja odnos između jasnih pravila i transparentnih procedura te sprječavanja zloupotreba (Eden i Byrnes, 2018, 33; Herath i Young, 2012, 343-344). APA sustav tako predstavlja učinkovito sredstvo upravljanja poreznim rizikom i jačanja korporativne porezne strategije, ali i instrument za porezne vlasti u otkrivanju poreznih prijevара (Kuropka, 2020, 31). Međutim, APA sporazumi mogu imati i neželjene posljedice uključujući selektivne porezne olakšice ili povlaštene tretman što može narušiti tržišno natjecanje (Eden i Byrnes, 2018, 33-34; Rathke, Rezende i Watrin, 2022, 817). Pregovori tijekom APA procesa su rigorozni i zahtijevaju stručnjake s obje strane, a ograničena transparentnost može dovesti do percipirane zloupotrebe kao instrumenta, koji utječe na konkurentsko ponašanje multinacionalnih kompanija (Tambunan, Rosdiana i Irianto, 2020, 47; Eden i Byrnes, 2018, 22).

Uočeni pomaci ukazuju na stupanj konvergencije regulatornih praksi unutar EU-a povećavajući harmonizaciju i smanjujući međudržavne razlike u pristupu transfernim cijenama. Ipak, nepostojanje jasno definiranih regulativa o transfernim cijenama u pojedinim državama ima višestruke negativne posljedice. Prije svega, porezni obveznici u tim zemljama suočavaju se s većom razinom porezne nesigurnosti i rizikom od dvostrukog oporezivanja budući da ne postoje formalizirani mehanizmi za prethodno dogovaranje cijena s poreznim upravama. Uz to, izostanak APA okvira ograničava međunarodnu suradnju i razmjenu informacija između poreznih tijela smanjujući transparentnost i učinkovitost u

primjeni OECD-ovih smjernica. Takvo stanje dovodi do institucionalne asimetrije unutar Europske unije: države koje primjenjuju APA sustav omogućuju veću razinu predvidljivosti i povjerenja investitora, dok zemlje bez uređenih postupaka zaostaju u pogledu privlačnosti poslovnog okruženja i usklađenosti s međunarodnim standardima. Time se podupiru zaključci Perčevića (2019) o potrebi jačanja institucionalnih kapaciteta i harmonizacije regulatornog okvira. Tambunan, Rosdiana i Irianto (2020, 59) naglašavaju kako porezne vlasti potiču primjenu APA-e kao učinkovitog instrumenta porezne usklađenosti, zbog čega se bilježe kontinuirani naponi u unaprjeđenju kvalitete postupka sklapanja i provedbe ovih sporazuma. Države koje nisu orijentirane na APA primjenu trebale bi, prema autorima, biti svjesne potrebe za uvođenjem alternativnih rješenja kroz unaprijed utvrđeno određivanje dobiti ili uspostave sustava individualnih poreznih mišljenja.

Vrijeme potrebno za sklapanje APA sporazuma znatno se razlikuje među državama. U Češkoj pravorijek (*binding ruling*) mora biti izdan najkasnije u roku od 3 mjeseca, u Mađarskoj APA postupak traje 120 dana s mogućnošću dvostrukog produljenja po 60 dana, dok u Slovačkoj zahtjev treba podnijeti najkasnije 60 dana prije početka poreznog razdoblja. Jedino Poljska je zakonski 2019. uredila rokove za dovršetak postupka sklapanja APA sporazuma (Brychta i sur., 2020, 248). Oktaviani i Tambunan (2021, 94) ističu kako bi porezni obveznik u trenutku podnošenja APA zahtjeva trebao biti dobro informiran o statusu svojeg predmeta. U praksi, međutim, obveznici često ne mogu predvidjeti trajanje postupka, iako APA značajno utječe na njihovo poslovno planiranje. Prema intervjuima s poreznim obveznicima i praktičarima, obrada zahtjeva može trajati do dva mjeseca ili dulje što se pripisuje nedostatku globalno preporučenog maksimalnog trajanja postupka, zbog čega porezna tijela nemaju snažan poticaj za brže okončanje. Iako ne postoji međunarodna preporuka, poželjno je da porezna tijela postupaju učinkovito i pravodobno kako bi osigurala veću pravnu sigurnost obveznicima. Ishod APA postupka utječe i na poreznu kontrolu smatra Damon (2005, 122) pri čemu zaključenje sporazuma omogućuje poreznoj upravi oslanjanje na samoprilagodbu obveznika, dok neuspjeh u sklapanju može rezultirati korištenjem dostavljenih podataka u poreznoj reviziji.

Posljedično, BEPS je imao izravan i neizravan utjecaj na poslovanje multinacionalnih kompanija osobito u područjima strateškog planiranja i njihovih međunarodnih aktivnosti (Kuropka, 2020, 35) čime su porezne uprave, diljem svijeta, bile potaknute na intenzivniju suradnju i razmjenu informacija, propisanu Direktivom 2016/881/EU (Tuinsma i sur., 2025), kako bi se ublažile neželjene posljedice agresivnog poreznog planiranja te ojačala globalna fiskalna transparentnost. Uz to, transparentnost je dodatno pojačana uvođenjem obvezne razmjene informacija o poreznim rješenjima i APA sporazumima između poreznih tijela kao i uspostavom *CbCr* režima za multinacionalne korporacije s

prihodima iznad 750 milijuna eura (OECD, 2015, 10). Međutim, unatoč početnom uspjehu, neki kritičari tvrde da BEPS projekt nije u potpunosti ispunio očekivanja i to, prvenstveno, zbog nedostatka potpune suradnje među državama članicama OECD-a što je rezultiralo tehnički oslabljenim mjerama (Cobham i sur., 2021, 4) pa sve do povećanja konsolidiranih efektivnih poreznih stopa kod pogođenih poduzeća sugerirajući smanjenje izbjegavanja poreza (Joshi, 2020) zbog čega brojni autori donose različite kvalitativne i kvantitativne dokaze o nužnim prilagodbama APA režima.

Zato Ignat i Tache (2023, 61) preporučuju (re)dizajn poreznih politika kroz vođenje trostupanjske dokumentacije prema BEPS-u 13, poticanje primjene APA i MAP mehanizama, strogu definiciju povezanih osoba, obvezno otkrivanje transakcija povezanih strana, učinkovitije kontrole i sankcije za nepoštivanje propisa čime će se učvrstiti porezna disciplina i osigurati resursi za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja što je u korelaciji s Marquesa i Pinha (2016). Becker, Davies i Jakobs (2014, 20) nude niz empirijskih predviđanja i implikacija važnih za oblikovanje javnih politika. Prema tim autorima, APA sporazumi trebali bi doprinijeti povećanju iskazanih profita ili sprječavanjem premještanja poslovnih aktivnosti u inozemstvo ili povećanjem iskorištenosti profitnog potencijala poduzeća. Nadalje, složenost APA sporazuma, tj. opseg ugovora i trajanje pregovora trebala bi biti obrnuto proporcionalna količini dostupnih informacija pri čemu vrijedi što je veća učestalost dvostrukog oporezivanja to bi broj APA sporazuma, ukoliko su dostupni, trebali biti veći. Time ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja (DTA), *ceteris paribus*, djelomično istiskuju potrebu za APA sporazumima. Konačno, dostupnost APA sporazuma smanjuje privlačnost nadnacionalnih sporazuma o jedinstvenim smjernicama za transferne cijene čime se otvara prostor za daljnja istraživanja ovog instrumenta ekonomske politike.

Eden i Byrnes (2018, 32-33) svjedoče kako je moguće ublažiti neželjene učinke APA ugovora kroz nekoliko ključnih reformskih mjera. Prvo, autori predlažu javno objavljivanje informacija o pojedinačnim sporazumima te prijelaz s jednostranih na dvostrane APA sporazume u kojima sudjeluju najmanje dvije porezne uprave. Drugo, naglašavaju potrebu za poboljšanjem kapaciteta poreznih tijela u pogledu dokumentiranja i administriranja APA postupaka. Treće, preporučuju ograničavanje istraga Europske komisije na slučajeve s procijenjenim visokim poreznim koristima. U suprotnome, APA sporazumi mogu biti percipirani kao skrivene i diskrecijske politike, koje niže razine vlasti koriste kako bi privukle ili zadržale izravna strana ulaganja nudeći pojedinim multinacionalnim poduzećima povoljniji porezni tretman čime bi APA modeli prešli iz okvira mehanizma za rješavanje sporova u oblik nezakonite državne potpore, a u težim slučajevima postaju preferencijalne porezne politike kojima se narušava tržišno natjecanje što bi dovelo do značajnih povreda regulative.

Iako provedena analiza omogućuje uvide u stanje i primjenu APA sporazuma u Europskoj uniji postoje određena metodološka ograničenja. Podaci za neke zemlje (Bugarska, Estonija, Malta) nisu bili dostupni, a u Luksemburgu i Nizozemskoj postoje ograničenja u razdvajanju transakcija unutar i izvan EU. Prezentirana heterogenost podataka i utvrđena prisutnost ekstremnih vrijednosti u pojedinim državama (Belgija, Italija, Poljska) smanjuju mogućnost generalizacije zaključaka na cijelu populaciju zemalja. Nadalje, analiza se temelji na podacima za dvije odabrane godine čime je onemogućeno praćenje kratkoročnih trendova, iako se opravdanje ogleda u činjenici da u izostavljenom razdoblju nisu zabilježene značajnije promjene. Razlike u regulatornim okvirima, strukturama naknada i administrativnim postupcima dodatno su otežavali izravnu međudržavnu usporedbu, dok kvalitativne dimenzije poput klasifikacije sporazuma unose određenu subjektivnost u tumačenjima. Uz to, politički događaji poput BREXIT-a i učinci OECD-ove BEPS inicijative utječu na rezultate, a pouzdanost rezultata ovisi i o točnosti izvješća *Joint Transfer Pricing Foruma* i Europske komisije.

4.1. Preporuke za buduća istraživanja

Trenutna analiza obuhvaća ograničen raspon promatranja, stoga bi buduća istraživanja i analize trebala osigurati vremenski kontinuitet kroz više godina kako bi se omogućila dinamički pregled promjena i evaluacija učinaka regulatornih reformi. Buduće elaboracije trebale bi osigurati cjelovitije podatke kroz izravnu suradnju s nacionalnim poreznim tijelima kako bi se povećala reprezentativnost i preciznost analize. Nije na odmet napomenuti kako promatrana problematika omogućuje razvoj standardiziranih pokazatelja i metodologija prikupljanja podataka za APA sporazume čime bi se omogućile usporedive longitudinalne i komparativne studije. Buduća istraživanja bi mogla uključivati detaljnije kvalitativne pokazatelje poput složenosti procedura, razinu suradnje poreznih tijela ili percepcije investitora o poreznoj sigurnosti što bi upotpunilo postojeće rezultate, ali i smanjilo prijeteću subjektivnost tumačenja podataka. S obzirom na utjecaj globalnih inicijativa na strukturu i broj APA sporazuma pa bi takve učinke bilo moguće modelirati s ciljem razumijevanja kvalitativnih i kvantitativnih dimenzija u promjeni praksi sklapanja sporazuma. Konačno, s obzirom na visoku raspršenost podataka i zabilježena odstupanja preporučuje se korištenje robusnih statističkih metoda, analize vremenskih serija i panel podataka umjesto isključivo deksriptivne analize radi preciznijeg prezentiranja varijabilnosti i identifikacije obrazaca.

5. ZAKLJUČAK

Ciljevi ove analize bili su istražiti stanje i primjenu APA sporazuma u Europskoj uniji te usporediti rezultate s ne-EU partnerima uključujući evaluaciju regulatornog okvira, administrativne prakse i učinke OECD-ove BEPS inicijative. Svrha istraživanja bila je identificirati obrasce i razlike prema četiri dimenzije: vrstama sporazuma, broju sklopljenih ugovora, naplati naknada te prosječnom vremenu sklapanja APA sporazuma kao i uočiti promjene u odnosu na ranije istraživanje Perčevića (2019).

Rezultati analize pokazuju da unutar EU prevladavaju višestruki obrasci primjene APA sporazuma, gdje su unilateralni sporazumi i dalje najčešća opcija, dok bilateralni i multilateralni sporazumi polako dobivaju na većoj važnosti što odražava jasnije pomake prema većoj međunarodnoj koordinaciji i transparentnosti u području transfernog određivanja cijena. Ukupno gledajući, potvrđuje se postupno i sporo smanjenje razlika među državama članica u pogledu primjene različitih vrsta APA sporazuma (IP 1). Analiza ukupnog broja sklopljenih APA sporazuma za promatrane dvije godine pokazuje značajan rast u većini država članica (Belgija s 569 na 1601, Italija s 49 na 158, Poljska s 17 na 161). Istovremeno, ne-EU zemlje bilježe stabilniji i manji broj sporazuma čime se potvrđuje konzervativniji međunarodni okvir. Dobiveni rezultati ukazuju da Europska unija provodi dinamičniju politiku transfernog određivanja cijena i heterogenost u administrativnim i pravnim praksama, dok ne-EU primjere karakteriziraju stabilnost i manja varijabilnost. Navedeno stanje dokaz je institucionalnog jačanja i usklađivanja s OCED BEPS inicijativom (IP 2).

Provedena analiza u kontekstu naknada za sklapanje APA-e nedvojbeno pokazuje nekoliko trendova na kraju 2023. godine. Članice EU primjenjuju različite modele pri čemu u 63 % zemalja naknada je obvezna za sve vrste sporazuma, dok u ostalim zemljama postoje djelomični obračuni ili uopće ne postoje. Zadržavanje modela nultog financiranja najvjerojatnije je u funkciji poticanja sklapanja APA sporazuma. S obzirom na razlike, zemlje EU ne slijede jedinstvenu politiku naknada, već prilagođavaju modele prema domaćim proračunskim i administrativnim potrebama. Ipak, postoji jasna tendencija razlika u naplati prema veličini i složenosti sporazuma ukazujući na logičnu proporcionalnost i pravednost u naplati, gdje vrijedi da manja poduzeća plaćaju niže naknade, dok složeniji bilateralni i multilateralni sporazumi zahtijevaju veće troškove pa bi utvrđeni progresivni i diferencirani zapravo trebali poticati manje poduzetnike. Naknade za produljenje sporazuma obično su niže te olakšavaju zadržavanje postojećih sporazuma i osiguranje vremenskog kontinuiteta – IP 3.

Prosječno vrijeme trajanja sklapanja sporazuma (IP 4) varira među državama od oko 20 do preko 70 mjeseci. Takvi pokazatelji sugeriraju različite administrativne

prakse, kapacitete poreznih tijela i kompleksnost samih sporazuma čime se jasno ističe heterogenost u pristupu implementaciji APA instrumenata na međunarodnoj razini. Općenito vrijedi, kraća trajanja odražavaju učinkovitije administrativne sustave, dok duži procesi odražavaju složenost primjene i veći broj uključenih tijela. Ipak, može se konstatirati kako prosječno trajanje između 20 i 40 mjeseci predstavlja standardno očekivano vrijeme sklapanja sporazuma u Europi. Zabilježene razlike među državama naglašavaju složenost u implementaciji APA instrumenata i potencijalni utjecaj na privlačenje investicija pri čemu zemlje s bržim procedurama mogu imati konkurentsku prednost u privlačenju investicija i obrnuto.

Posljedično, u usporedbi s rezultatima Perčevića (2019), gdje je isticana visoka usklađenost u pogledu formalnog postojanja regulative sporazuma o transfernim cijenama te primjene vrsti sporazuma o transfernim cijenama što je obrnuto proporcionalno s obračunima naknada, podatci za 2023. upućuju na znatan napredak u institucionalnom i normativnom smislu. Europske države danas pokazuju veći stupanj usklađenosti s OECD smjernicama te intenzivniju primjenu bilateralnih i multilateralnih APA sporazuma čime se potvrđuje pozitivan učinak BEPS inicijative na transparentnost i predvidljivost poreznih sustava. Takvom atraktivnošću poreznih ugovora smanjuju se razlike među državama članicama, jača se međunarodna suradnja i povećava učinkovitost u sprječavanju erozije porezne osnove i premještanja dobiti. Općenito, rezultati istraživanja za 2023. godinu upućuju kako je regulatorni okvir za primjenu APA sporazuma u Europskoj uniji dosegnoo višu razinu institucionalne zrelosti u odnosu na razdoblje, koje je analizirao Perčević (2019) što vodi prema većoj harmonizaciji s ciljem smanjenja međudržavnih razlika i osiguravanja jedinstvenog pristupa u području transfernog određivanja cijena.

LITERATURA

1. Aulia, S., (2024), Comparative studies of tax administration on transfer pricing. *Journal of Governance and Administrative Reform*, 5(1), str. 39-51. doi:10.20473/jgar.v5i1.57398
2. Becker, J., Davies, R. B., Jakobs, G., (2014; 2017), The economics of advance pricing agreements. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 134, str. 255-268. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2016.12.019>
3. Beuselinck, C., Pierk, J., (2024)., On the dynamics between local and international tax planning in multinational corporations. *Review of Accounting Studies*, 29(1), str. 852-888. <https://doi.org/10.1007/s11142-022-09731-y>
4. Brychta, K., Ištók, M., Sulik-Górecka, A., Poreisz, V. (2020). Transfer pricing in V4 countries. *Visegrad Fund*, DOI: <http://dx.doi.org/10.13164/9788021458734> (accessed 24 November 2025)

5. Brychta, K., Sulik-Górecka, A. (2019). Legal Regulation For Advance Pricing Agreements In The Czech Republic And Poland - A Comparative Case Study. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 67(1). str. 209-224. 10.11118/actaun201967010209
6. Cipollini, C., (2021)., Blockchain and Smart Contracts: A Look at the Future of Transfer Pricing Control. *Intertax*, 49(4). doi:10.54648/TAXI2021030
7. Cobham, A., Jansky, P., Jones, C., Temouri, Y., (2021), An evaluation of the effects of the European Commission's proposals for the Common Consolidated Corporate Tax Base (No. 13/2021). IES Working Paper. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/247380/1/wp2021-13.pdf> (accessed 25 July 2025)
8. Damon, D. D. (2005). To what extent do APAs confer greater certainty with respect to transfer pricing issues?. *Journal: Vol, 15*(1), 6, str. 111-125.
9. Deloitte, (2018), Examination of international tax ruling practices uncovers deficiencies, March 2018, <https://www.taxathand.com/article/9243/Netherlands/2018/Examination-of-international-tax-ruling-practices-uncovers-deficiencies> (accessed 22 November 2025)
10. Dover, R., Ferrett, B., Gravino, D., Jones, E., Merler, S., (2015), Bringing transparency, coordination and convergence to corporate tax policies in the European Union, study commissioned by the European Parliamentary Research Service, Brussels, European Union, September 2015, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/558773/EPRS_STU\(2015\)558773_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/558773/EPRS_STU(2015)558773_EN.pdf) (accessed 22 November 2025)
11. Eden, L., Byrnes, W., (2018), Transfer pricing and state aid: the unintended consequences of advance pricing agreements, *Transnational Corporations*, 25(2), str. 9-36. <https://ssrn.com/abstract=3244058>
12. Eigelshoven, A., Tomson, S., (2011), Fees for Binding Rulings and Advance Pricing Agreements, *International Transfer Pricing Journal*, 18(6). <https://doi.org/10.59403/3eh04g7>
13. Europska komisija, (2011), Joint Transfer Pricing Forum Statistics on on APAs in the EU at the End of 2017 https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/6fe69536-8561-4e8e-9a78-a042c8aeff0a_en?filename=jtpf_013_rev1_back_2011.pdf (accessed 22 November 2025)
14. Europska komisija, (2015), Commission decides selective tax advantages for Fiat in Luxembourg and Starbucks in the Netherlands are illegal under EU state aid rules, 21 October 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5880_en.htm (accessed 22 November 2025)
15. Europska komisija, (2016), Commission decision of 11.1.2016 on the excess profit exemption state aid scheme SA.37667 (2015/C) (ex 2015/NN)

- implemented by Belgium, C(2015) 9837 final, 11 January 2016, http://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/256735/256735_1748545_185_2.pdf (accessed 22 November 2025)
16. Europska komisija, (2016a), State aid: Commission concludes Belgian "Excess Profit" tax scheme illegal; around €700 million to be recovered from 35 multinational companies', 11 January 2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-42_en.htm (accessed 22 November 2025)
17. Europska komisija, (2017), State aid: Commission finds Luxembourg gave illegal tax benefits to Amazon worth around €250 million, 4 October 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3701_en.htm (accessed 22 November 2025)
18. Europska komisija, (2018), Joint Transfer Pricing Forum Statistics on APAs in the EU at the End of 2009 https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/1a31f0a1-3c1d-4ae5-ae7d-32d92d74b151_en?filename=statistics_on_advance_pricing_agreements_2017_en.pdf (accessed 20 July 2025)
19. Europska komisija, (2024), Joint Transfer Pricing Forum Statistics on APAs in the EU at the End of 2023 https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/f2ba3491-b0d7-48e2-be6d-6155cc085858_en?filename=APA_final_2023.pdf&prefLang=hr (accessed 20 July 2025)
20. Felici, G., (2024), A Decade-Long Crusade against Transfer Pricing Rulings Turns into a Proposal for a Transfer Pricing Directive: A European Attempt to Introduce a Harmonized EU Arm's Length Standard?, *International Transfer Pricing Journal*, 31(3). <https://doi.org/10.59403/2dnk3je>
21. Herath, S. K., Young, J. H., (2012), A review of advanced pricing agreement recommendations, *International Journal of Critical Accounting*, 4(3), str. 336-345.
22. Hussain, A., (2020), A Critical Analysis of the Viability of Advance Pricing Agreement Regime—The Indian Experience, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3706859>
23. Ignat, I., Tache, M., (2023), Transfer Pricing System of EU Countries: An Analysis in the Context of SDGS, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 19(70), str. 45-66. <https://doi.org/10.24193/tras.70E.3>
24. Ioana, I., (2017), Advance Pricing Agreements and Double Taxation – Key Concepts in the Context of TP. *Ovidius University Annals: Economic Sciences Series*, XVII(2), str. 565-570.
25. JASP (*Jeffrey's Amazing Statistics Program*) <https://jasp-stats.org/>
26. Joshi, P., (2020), Global Tax Transparency and Tax Behaviour: Empirical Evidence for the Effects of Country-By-Country Reporting on Tax Avoidance and Income Shifting.
27. Kalra, A., Afzal, M. N. İ., (2023), Transfer pricing practices in multinational corporations and their effects on developing countries' tax revenue:

a systematic literature review, *International Trade Politics and Development*, 7(3), str. 172. <https://doi.org/10.1108/itpd-04-2023-0011>

28. Kanee, E. L. (2019). *Strategies to Manage Transfer Pricing Risks*. <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=9085&context=dissertations> (accessed 24 July 2025)

29. Kerschner, I., Stiasny, M., (2013), *The Experience with Advance Pricing Agreements*. *Intertax*, 41(11). str. 588-593. doi:10.54648/TAXI2013056

30. Kraievskiy, V., Smirnova, O., Muravskiy, O., (2024), *Comparative analysis of transfer pricing legislation in the regulatory framework of EU member states*, *Економіка розвитку систем*, 6(2), str. 10-16. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2024-2-2>

31. Kuroпка, K., (2020), *Advance Pricing Arrangements as a Tax Strategy Tool for Related Entities*, *European Financial and Accounting Journal*, 15(2), str. 31. <https://doi.org/10.18267/j.efaj.240>

32. Lowell, C. H., Herrington, M., (2016), *Transfer Pricing Documentation: Evolution into Country-by-Country Reporting*, *International Transfer Pricing Journal*. 23(5). <https://doi.org/10.59403/1mectmf>

33. Markham, M., (2020), *Are Advance Pricing Agreements Experiencing a Renaissance as a Dispute Resolution Mechanism in the Era Following the OECD/G20's Base Erosion and Profit Shifting Initiative?*, *Bulletin for International Taxation*, 74(1), str. 2-13. <http://dx.doi.org/10.59403/2web5ft>

34. Marques, M., Pinho, C. (2016). *Is transfer pricing strictness deterring profit*, *Accounting and Business Research*, doi: <http://dx.doi.org/10.1080/00014788.2015.1135782>.

35. Mijoč, I., Kopun, D., Čevizović, I., (2024), *Diskrecijsko pravo i pravednost u kontekstu transfernih cijena u Doprinosi istraživanju financija: Teorija i empirija*, *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Ekonomski fakultet u Osijeku*, 1, str. 59-88. <https://www.efos.unios.hr/wp-content/uploads/2024/11/Doprinosi-istrazivanju-financija-teorija-i-empirija-e-book.pdf> (accessed 24 July 2025)

36. Nastase, C., (2025), *Navigating Global Transfer Pricing: Contemporary Regulations and Their Impact on Intercompany Transactions*, *Accounting & Finance/Oblik i Finansi*, 107(1). str. 69-78. doi: 10.33146/2307-9878-2025-1(107)-69-78

37. OECD. (2015). *Transfer pricing documentation and Country-by-Country reporting, Action 13-2015 final report. OECD/G20 base erosion and profit shifting project*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264241480-en>

38. OECD, (2022), OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, Paris: OECD Publishing <https://doi.org/10.1787/0e655865-en>
39. Oktaviani, D. T., Tambunan, M. R., (2021), The Implementation of Advance Pricing Agreement in Indonesia Following The Adoption of Dispute Resolution Guideline. *BISNIS & BIROKRASI: Jurnal Ilmu Administrasi dan Organisasi*, 27(2), str. 89-96. DOI: 10.20476/jbb.v27i2.11756
40. Ongore, M., Musibi, P., (2025), Implementation of Advance Pricing Agreements: The Case for Low-and Lower-Middle-Income Countries. ICTD Working Paper 220, DOI: 10.19088/ICTD.2025.032
41. Ouelhadj, A., Bouchetara, M., (2021), Contributions of the Base Erosion and Profit Shifting BEPS Project on Transfer Pricing and Tax Avoidance. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 5(3) str. 59-70. [https://doi.org/10.21272/fmir.5\(3\).59-70.2021](https://doi.org/10.21272/fmir.5(3).59-70.2021)
42. Perčević, H., (2019), Komparativni prikaz regulative sporazuma o transfernim cijenama u zemljama Europske unije. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, (Posebno izdanje), str. 145-174. <https://doi.org/10.46458/27121097.2019.PI.145>
43. Petruzzi, R., Myzithra, A., (2024), The EC's Proposal for a Directive on Transfer Pricing: Paving the Road for a Common Application of the Arm's Length Principle", in *International Transfer Pricing Journal*, 31(1) <https://doi.org/10.59403/6cd7v7>
44. Picciotto, S., (2018), Problems of transfer pricing and possibilities for simplification. The Institute of Development Studies and Partner Organisations. Report. <https://hdl.handle.net/20.500.12413/14117>
45. Pistone, P., Pinto Nogueira, J. F., Messina, S., Turina, A., Lazarov, I. (2024), The Proposal for a Council Directive on Transfer Pricing: an Assessment, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4707439>
46. Rathke, A. A., Lima e Alves, D., (2025), Investigating the Substitution Across Profit Shifting Channels: A Study in Brazil. *International Journal of the Economics of Business*, 32(2), str. 275-293. <https://doi.org/10.1080/13571516.2025.2456122>
47. Roggeman, A., Aro-Sati, L., Verleyen, I., (2025), Compliance with base erosion and profit shifting action 13: Insights from tax consultants and tax officials. *European Research on Management and Business Economics*, 31(1), 100267. <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2024.100267>
48. Ryding, T. M., (2018), Tax 'sweetheart deals' between multinationals and EU countries at record high. *European Network on Debt and Development*. https://assets.nationbuilder.com/eurodad/pages/261/attachments/original/1588184213/Tax_‘sweetheart_deals’_between_

multinationals_and_EU_countries_at_record_high.pdf?1588184213 (accessed 23 November 2025)

49. Solilová, V., (2010), Transfer pricing rules in EU member states. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 58(3), str. 243-250.

50. Solilova, V., Nerudova, D., (2018), Transfer pricing in SMEs. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-69065-0>

51. Tambunan, M. R., Rosdiana, H., Irianto, E. S., (2020), Advance Pricing Agreements: A Step Forward in Transfer Pricing Dispute Resolution? A Story From Developing Countries, *Journal of Taxation of Investments*, 37(4), str. 35-59. <https://www.civicrosearchinstitute.com/online/PDF/JTI-3704-01-Advance-Pricing.pdf> (accessed 26 July 2025)

52. Tuinsma, T., De Witte, K., Jansky, P., Palansky, M., Titl, V., (2025), Effects of corporate transparency on tax avoidance: Evidence from Country-by-Country reporting. *International Tax and Public Finance*, 32(5), str. 1366-1398. 10.1007/s10797-025-09885-w

53. Ujedinjeni narodi – United Nations, (2021), UN Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries. Third Edition. New York. <https://financing.desa.un.org/sites/default/files/2023-03/UN%20Manual%20on%20Transfer%20Pricing.pdf> (accessed 23 November 2025)

54. Valente, P., (2020), Advance Pricing Arrangements: Optimal Tool – Optimal Framework?, *Intertax*. 48(1), str. 67-73. <https://doi.org/10.54648/taxi2020005>

55. Vitek, I. K. L., (2019), Aggressive Tax Planning and Balance of Payments. *Theoretical and Practical Aspects of Public Finance* 2019, 45.

56. Žunić Kovačević, N., (2020), Prilagodba hrvatske porezne uprave Europskoj uniji, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 57 (1), str. 195-209. <https://doi.org/10.31141/zrpf.2020.57.135.195>

Ivo Mijoč

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics, Croatia

ivo.mijoc@efos.hr

TRANSFER PRICING AND INSTITUTIONAL HARMONISATION: AN ANALYSIS OF APA IMPLEMENTATION IN THE EUROPEAN UNION¹

Received: November 4, 2025

Accepted: November 25, 2025

<https://doi.org/10.46458/27121097.2025.31.167>

Review

Abstract

This paper analyses the status and harmonisation of Advance Pricing Agreements (APAs) within the European Union for the years 2017 and 2023, using data from the EU Joint Transfer Pricing Forum. The research focuses on four key dimensions: the types of APA agreements, the total number of agreements concluded in EU and non-EU countries, the existence and level of fees for their conclusion, and the average duration of the negotiation process. The aim of the analysis is to identify national progress and regional differences in the implementation of APAs, as well as to assess the administrative efficiency of tax authorities across member states. Special attention is given to a comparison with the findings of Perčević (2019) and to evaluating the effects of the BEPS initiative on the EU's regulatory framework. The results indicate a gradual harmonisation of practices and a growing interest in APA agreements, but also reveal significant cross-country differences in fees and processing times. Regarding the number of concluded APA agreements, the findings confirm that the European Union follows a more dynamic transfer pricing policy, characterised by heterogeneous patterns among member states, while relationships with non-EU partners remain more stable and predictable, with lower variability. Differences in fee structures and the average duration of negotiations further highlight the inconsistency of

¹ This paperwork is a result of the project „Razvoj finansijskog sustava kroz prizmu održivih financija – interdisciplinarni pristup finansijskoj pismenosti, demografiji i profitabilnosti industrija (SYNFINTY), funded by the EU – NexGenerationEU. The views and expressed opinions are author's and do not necessarily reflect the official views of the European Union or the European Commission. Neither the European Union nor the European Commission can be held responsible for them.

administrative and legal practices, emphasising the need for ongoing harmonisation and optimisation of APA procedures in the international context.

Key words: *APA agreements, transfer pricing, tax law harmonisation, BEPS initiative, cross-sectional*

JEL: F23, H25, H26, K34, M48